СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ
Факултет „Производствен и търговски бизнес“
Катедра „Аграрна икономика“

МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов
Председател:
Доц. д-р Марина Николова – Ръководител катедра „Аграрна икономика“
Членове:
Доц. д-р Маруся Линкова
Доц. д-р Виолета Блажева
Доц. д-р Наталия Неделчева
Гл. ас. д-р Радка Ненова
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
Ас. д-р Пламен Петров
Докторант Боряна Георгиева

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р ик. н. Сергей Горлов (Русия)
Членове:
Проф. д-р ик. н. Сергей Охрименко (Молдова)
Проф. д-р ик. н. Антонина Ряховская (Русия)
Проф. д-р Маджди Осман (Египет)
Проф. д-р Нидал Шабан (Ирак)
Проф. д-р Dragan Petrovic (Сърбия)
Проф. д-р Sonja Jovanovic (Сърбия)
Доц. д-р Йоана Панагорец (Румъния)
Доц. д-р Марина Николова (България)
Доц. д-р Маруся Линкова (България)
Доц. д-р Bahodirjon Nosirov (Узбекистан)
Доц. д-р Ziyoydin Israilov (Узбекистан)

Научен секретар:
Доц. д-р Маруся Линкова
Технически секретар – Мария Чонова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1762-3

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. д-р Марина Николова, Доц. д-р Маруся Линкова
ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ КАТЕДРА
“АГРАРНА ИКОНОМИКА”.....7

Организация и управление на инвестициите и иновациите в агросектора

Профессор, доктор экономических наук Ряховская Антонина Николаевна
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО РОССИИ: ВОЗМОЖНОСТИ
ДЛЯ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ.....25

Doctor of Science, Professor Sergei Mihajlovic Gorlov, Gorshenin Alexander Yuryevich, Assistant professor, Syromyatnikov Denis Aleksandrovich
МЕТОДОЛОГИЯ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЕМ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА 40

Dr. Abduaziz Abduvasikov, Dr. Bahodirjon Nosirov
THE EVOLUTION OF AGRICULTURAL MARKETS
OF UZBEKISTAN 48

Доц. д-р Гена Велковска
ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА В КОНТЕКСТА
НА СТРОИТЕЛСТВОТО ВЪРХУ ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ.....56

Доц. д-р Искра Маринова Пантелеева
НАУЧНА И ИНОВАЦИОННА ПОЛИТИКА – НЯКОИ
СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ.....63

Доц. д-р Виолета Блажева
КРИЗИТЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР 70

Гл. ас. д-р Радка Ненова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНОВАЦИИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
ОТ ЧЕТВЪРТО ПОКОЛЕНИЕ 76

Гл. ас. д-р Елица Лазарова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ ТЕОРИЯТА
НА ОГРАНИЧЕНИЯТА В АГРОБИЗНЕСА 82

Гл. ас. д-р Явор Станев
СЕЛСКОТО И ГОРСКОТО СТОПАНСТВО
В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 91

Гл. ас. д-р Милен Динков
ИНОВАЦИИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНКУРЕНТНО
И ПРИОБЩАВАЩО ЗЕМЕДЕЛИЕ 97

Доктор по икономика Михаил Билев
ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ 105

Докторант Валери Велковски
ПАРЦЕЛАРНИТЕ ПЛАНОВЕ И ТЯХНАТА РОЛЯ
В АГРОУСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ 114

Студент Веселин Иванов
СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ РАЗВИТИЕТО
НА ФАМИЛНОТО ЗЕМЕДЕЛСКО СТОПАНСТВО 123

Предприемачески инициативи и възможности за диверсификация в агробизнеса

Доц. д-р Теодора Филипова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ТЪРГОВСКИ
КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 133

Доц. д-р Христо Сирашки
ТВОРЧЕСТВОТО В ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ 139

Доц. д-р Галина Тодорова
СЕЛСКОСТОПАНСКАТА АВИАЦИЯ-АКТИВЕН ПОМОЩНИК ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В РЕГИОН ПЛЕВЕН 145

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА РАПИЦА 152

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ДОХОДИТЕ - НЕОБХОДИМОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКА УСТОЙЧИВОСТ 158

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ ЗНАЧЕНИЕТО НА ТУРИЗМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 163

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ЛОГИСТИЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 170

Ас. д-р Любомира Тодорова
РЕЛАЦИЯ МЕЖДУ ЛОЗОВИТЕ НАСЪЖДЕНИЯ, ВИНОПРОИЗВОДСТВОТО И ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ 176

Ас. д-р Павлин Павлов
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА АЛТЕРНАТИВЕН ТУРИЗЪМ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 182

Финансово-счетоводни аспекти и социално застрахователна защита в селското стопанство

Проф. д-р Андрей Захариев, д-р по ик. Ивайло Маринов
БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ ПО ПЪТЯ НА РАСТЕЖА И КОНВЕРГЕНЦИЯТА – СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА 191

Проф. д-р Атанас Атанасов
ЗЕМЕДЕЛСКИЯТ СЧЕТОВОДЕН ОТЧЕТ КАТО НЕОБХОДИМА БАЗА ОТ ДАННИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ 200

Доц. д-р Иванка Димитрова, д-р Диана Янкова
СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО И ОЦЕНКАТА НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ПРОДУКЦИЯ 208

Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА КВОТИ ЗА ЕМИСИИ НА ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ.....216

Доц. д-р Диана Крумова
ВЪПРОСИ НА КОМПЮТЪРНОТО СЧЕТОВОДСТВО В СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 222

Доц. д-р Венцислав Вечев
ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОЦЕНЯВАНЕТО НА ПРЕДОСТАВЕНИТЕ ОБЕЗПЕЧЕНИЯ ОТ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ В БАНКИТЕ.....228

Ас. д-р Пламен Петров
РОЛЯТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В СИСТЕМАТА НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА.....235

Докторант Станислав Шишманов
ПЛАТЕЖНО ПОСРЕДНИЧЕСТВО НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ ПРИ УРЕЖДАНЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ И ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ.....241

Маркетинг, дистрибуция и търговия със селскостопански продукти

Доц. д-р Пенка Горанова
РЕКЛАМНА КАМПАНИЯ НА ФИРМА “ЖИТАРА” ООД.....251

Доц. д-р Марина Николова
СЪСТОЯНИЕ НА ПАЗАРА НА ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 261

Доц. д-р Симеонка Петрова
ВЛИЯНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯТА НА АГРАРНОТО
ПРОИЗВОДСТВО ВЪРХУ АСОРТИМЕНТНОТО
ПРЕДЛАГАНЕ 273

Доц. д-р Петранка Мидова
ПАЗАРЪТ НА СЛЪНЧОГЛЕДОВО ОЛИО – АНАЛИЗИ
И ПЕРСПЕКТИВИ.....281

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
НА ИЗПОЛЗВАНАТА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ.....289

Доц. д-р Красимира Славева
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА БЪЛГАРИЯ СЪС СЕЛСКОСТОПАНСКИ СТОКИ 296

Доц. д-р Любомир Любенов
СЕГМЕНТИРАНЕ ПАЗАРИТЕ НА ПЧЕЛЕН МЕД
В ОБЛАСТ РУСЕ.....304

Гл. ас. д-р Галя Георгиева
ВИДОВО МНОГООБРАЗИЕ НА БИОПРОДУКТИТЕ
В ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО 309

Доктор по икономика Георги Димитров
ПРИЛОЖЕНИЕ НА МЕТОДИТЕ ЗА БИЗНЕС ПРОГНОЗИРАНЕ
В АГРАРНИЯ СЕКТОР.....317

Докторант Александър Ангелов
УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАПАСИТЕ ОТ ДОСТАВЧИЦИТЕ
ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА ДОСТАВКА В СЕЛСКОТО
СТОПАНСТВО 330

Студент Надежда Беновска
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ХИБРИДЕН СОРТ ЦАРЕВИЦА
КНЕЖА 509. НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОМЕНЯТ
ИКОНОМИКАТА 336

Информационни технологии в селското стопанство

Проф. д.ик.н Сергей Охрименко, доц. д-р Агоп Саркисян,
докторант Сергей Пянковский
ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ
ПО УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ 347

Доц. д-р Светослав Илийчовски
АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЖЕНИТЕ
ПРЕДПРИЕМАЧИ В БЪЛГАРИЯ И АНГЛИЯ 354

Антоний Богданов
ИТ АВТОМАТИЗАЦИЯ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО.....360

Екологизация и устойчиво развитие на селското стопанство

Prof. DSc. Shaban Nidal, Dr. Erika Andenna Dr. Kadhum Eman,
Dr. Luay Tailah
AGRONOMISTS JOB DON'T REDUCE NATURAL RESOURCES
TO MEET TODAY'S NEEDS WITHOUT COMPROMISING
THE NEEDS OF FUTURE GENERATION.....369

Доц. д-р Минка Анастасова – Чопева
РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ
В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО 378

Доц. д-р Тихомир Личев
ДЕМОГРАФСКИЯТ ВЗРИВ“ И ГЛОБАЛНИТЕ КЛИМАТИЧНИ
ПРОМЕНИ.....386

Албена Симеонова, Пепо Петров
БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ - СЪЩНОСТ
И ПРОБЛЕМИ. САНКЦИИ, ДОБРИ ПРАКТИКИ
И ИНОВАЦИИ.....392

Гл. ас. д-р Емил Николов
ИНТЕГРИРАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА
ОТГОВОРНОСТ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ.....403

Гл. ас. д-р Иван Маринов
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
В БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ
НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ 410

Гл. ас. д-р Десислава Алексиева
ИНТЕРЕСИ В УПРВЛЕНИЕТО.....417

Гл. ас. д-р Елена Йорданова
ЕКОЛОГИЧНА ОТГОВОРНОСТ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ 423

Докторант Валерия Николаева
ИНТЕЛИГЕНТНО ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА
ПРОИЗВОДСТВО НА КАРТОФИ.....428

Магистър Галина Мирчева
БАЛАНС МЕЖДУ ПРИРОДО-ЕФЕКТИВНО И МОДЕРНО-
ТРАДИЦИОННО СТОПАНСТВО
(по примера на смесено животновъдно-растениевъдно стопанство
в с. Петърница, общ. Долни Дъбник, обл. Плевен) 437

Студент Анета Врайкова
БИОРАЗНООБРАЗИЕТО И ПРЕХОДА КЪМ ПО-ЕКОЛОГИЧНА
ИКОНОМИКА 444

Студенти Радой Йосифов и Анета Врайкова
АНАЛИЗ НА ПРЕДЛАГАНИТЕ БИОПРОДУКТИ
В ХРАНИТЕЛНА ВЕРИГА БИЛЛА БЪЛГАРИЯ 450

Правни, исторически и социално-културни бариери на общата селскостопанска политика в Европейския съюз

PhD. Associate Professor Panagoreț Ioana, PhD. Associate Professor Panagoreț Dragoș, PhD. Lecturer Panagoreț Andreea
FOOD SAFETY POLICIES AND STRATEGIES IN ROMANIA 461

К.э.н., старший преподаватель Елена Сергеевна Шараг
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЯ
АГРОСЕКТОРА УКРАИНЫ 472

Доц. д-р Маруся Линкова
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИМПЕРАТИВИ И ФЛУКТУАЦИИ
В РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА 478

Доц. д-р Ирена Емилова
ЗА СОЦИАЛНАТА РОЛЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ..486

Доц. д-р Николай Марков, доц. д-р Светослава Стойчева
НЕРАГЛАМЕНТИРАНИЯ ТРУД – СОЦИАЛЕН ДЪМПИНГ
В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО.....491

Гл. ас. д-р Надежда Цветкова
ПРЕЗДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕЙНОСТТА
НА ЗЕМЕДЕЛСКИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛ-ПЧЕЛАР 502

Мирослав Маринов
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
КООПЕРАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСИЛЕНА
КОНКУРЕНЦИЯ.....507

Доктор Георги Ангелов
ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО
НА ПОДХОДА ЛИДЕР ВЪРХУ МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЪРВИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД НА ПРСР (2007-2013).....513

Докторант Боряна Георгиева
ОСНОВНИ АСПЕКТИ И ПРОБЛЕМИ ПРИ ДЕФИНИРАНЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ.....522

Докторант Росен Коцев
НЯКОИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРОБЛЕМИ НА СЕЛСКИТЕ
РАЙОНИ В КОНТЕКСТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 529

Докторант Елена Ташкова
ДЕЙНОСТИ В РЕГИОНА НА ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД/
ОБЛАСТНА ДИРЕКЦИЯ НА ДФ „ЗЕМЕДЕЛИЕ“ –
БЛАГОЕВГРАД 540

Докторант Цветан Марков
АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЕКТИТЕ НА
ИНДУСТРИАЛНА СОБСТВЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ 548

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

**СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО
И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО**

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1762-3

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ПАЗАРЪТ НА СЛЪНЧОГЛЕДОВО ОЛИО – АНАЛИЗИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Доц. д-р Петранка Мидова
Стопанска академия „Д. А. Ценов" – Свищов

Резюме: *Слънчогледовото олио е сред най-потребяваните източници на мазнини в световен мащаб и в България. То е богато на омега-9 мононенаситени мазнини и употребата му влияе благоприятно на човешкия организъм като намалява риска от множество заболявания, сърдечно съдови проблеми и отслабване на паметта.*

Основната цел *на настоящата разработка е да се направи анализ на пазара на слънчогледово олио в световен мащаб, в Европа и у нас. В заключение се извеждат част от тенденциите на този пазар.*

Ключови думи*: особености на пазара на слънчогледово олио, производство на слънчогледово олио, внос на слънчогледово олио, износ на слънчогледово олио, потребление на слънчогледово олио, перспективи на пазара на слънчогледово олио*

1. Въведение

В света слънчогледът е третата по разпространение маслодайна култура след соята и рапицата. Нашата страна е сред основните страни производителки на слънчогледово олио в Европа, което се дължи до известна степен от една страна, на разнообразната селекция от сортове, с които се разполага и от друга страна - на природоклиматичните условия – почва и климат.

Особеностите на слънчогледовото олио мога да се обособят в две групи – от гледна точка на производителите и от гледна точка на потребителите.

От гледна точна на производителите могат да се очертая следните значими специфики на пазара на слънчогледово олио:

- Специфична структура на пазара – 24 компании притежават 98 % от производството на слънчогледово олио в страната. При това в топ 5 влизат: „Олива" АД, гр. Варна; „Бисер Олива" АД, гр. Стара Загора; „Клас Олио" АД, гр. Добрич; „Марица Олио" АД, гр. Пазарджик и „Сън Фуудс" ЕООД, гр. Балчик (Производителите на олио в България са регистрирали близо 500 млн. лв. оборот, 2017).

- Трайността на изходната суровина, а именно – слънчогледът, предполага възможности за производство в цялата страна т.е. възможност за липсата на райониране на производството.
- Експортен потенциал на слънчогледовото олио в Европа и в световен мащаб.
- Сезонен характер на производството и целогодишна консумация на слънчогледовото олио.
- Селското стопанство се характеризира със специфичен производствен цикъл, който трае от няколко месеца до 1 година (Горчева, 2011). Слънчогледовото олио е със сравнително голям срок на годност на продуктите – до 10 месеца при температура от 5 до 20 ℃.

От гледна точна на потребителите могат да се очертая следните по-важни специфики на пазара на слънчогледово олио:

- Предимно употребата на слънчогледовото олио като е хранителен продукт в готварството. Чрез своята широка гама от мазнини спомага за намаляване нивата на лошия холестерол. То е сред най-здравословните масла.
- Ограничена гама от асортименти на слънчогледовото олио. Основно се произвеждат две групи продукти: слънчогледово олио – студенопресовано, нерафинирано, полурафинирано и рафинирано; високоолеиново слънчогледово олио – студенорафинирано, нерафинирано и рафинирано.
- Голям срок на годност на продуктите – до 10 месеца.
- Неголям ценови диапазон на продуктите, диференциращ се основно от три фактора – начин на обработка, сезонност и размер на разфасовката. При това сезонното поведение на цените е за периодично повтарящи се с течение на времето колебания, свързани с годишните времена (Станимирова, 2013).
- Целогодишна консумация на слънчогледовото масло както в България, така и в целия свят.
- Използване на олиото в козметичната индустрия. Богатото съдържание на витамин Е, А, С и Д действа благоприятно на кожата и косата.
- Употреба на слънчогледовото олио като източник на енергия. На първо място сред източниците на биогорива е слънчогледът, следван от рапицата, царевицата и др. (Николова, 2018). Замяната на петролния дизел с растителни мазнини като слънчогледово или рапично олио спомага за разрешаването на проблема, свързан със замърсяване на въздуха.

2. Производство на слънчогледово олио

Показателите, които формират анализа на даден пазар са множество. За целите на настоящата разработка са разгледани четири основни структурноопределящи пазара показателя:

- производство на слънчогледово олио;
- износ на слънчогледово олио;
- внос на слънчогледово олио;
- потребление от домакинствата на слънчогледово.

Анализът на пазара е триизмерен като са обобщени данните за България, за Европа и общо за света. Периодът на проучване е 2008 – 2013 г. т. е. след присъединяването на страната ни към Европейския съюз.

Информацията по първия показател, а именно **производството на слънчогледово олио** е обобщена в следващата таблица.

Таблица 1. Производство на слънчогледово олио в България, в Европа и в света за периода 2008 – 2013 г.

Производство на слънчо-гледово олио, 1000 т	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
България	148	174	152	165	187	187
Европа	6244	8413	8303	8731	10437	9774
Общо за света	10956	13012	12579	13282	15039	13662

Източник: http://www.fao.org/faostat/en

Според информацията за изследвания шест годишен период тенденцията като цяло е на увеличаване на количеството произведено олио от слънчоглед. В България се наблюдава увеличение до 2009 г. и след това спад през следващата 2010 г. Като този спад е в размер на 22 хил. т или 12,7 %. За 2012 г. се отчита отново ръст с 23 хил. т или 13,3 % и задържане на нивото през последната година. Общо за периода ръстът възлиза на 12,6 %.

В страните от Европа като цяло тенденцията е аналогична на тази в нашата страна. Ръст през 2009 г. с 2 169 хил. т или 34,7 %, след това незначително намаление с 110 хил. т или 2 % през 2010 г. Подновява се тенденцията на увеличение до 2012 г., последвана от намаление в размер на 664 хил. т или 6,4 %. За целия период увеличението е с 56,5 %.

Данните сочат, че световната тенденция се влия значително от европейската. Първоначалния годишен спад е с 2 056 хил. т или 18,8 %, последван от незначителен ръст с 433 хил. т или 3,3 %. До 2012 г. има отново увеличение от 4 460 хил. т или 19,6 % като през 2013 г. се стига до 13 662 хил. т или намаление с 9,2 %. За проучвания период трендът е ръст с 24,6 %.

Общата тенденция на увеличаване на производството на слънчогледово олио е най-ярко изразена в Европейските страни, тъй като те осигуряват над 50 % от световното. Най-малък е ръстът на нашата страна. Установява се следната закономерност: двойно увеличаване на ръста в света спрямо България и двойно увеличаване на същия в страните от Европа спрямо средното за света.

3. Внос и износ на слънчогледово олио

Вторият показател, който е обект на изследване в настоящата разработка, е внос на слънчогледово олио. Той е разгледан в тясна връзка с износа, тъй като двата показателя формират търговското салдо на страните и регионите.

В тази връзка може да се твърди, че положителното търговско салдо показва доколко една страна покрива своите потребности от дадената стока.

Според В. Блажева:

„Всички правителства се стремят да осигурят необходимите видове селскостопански продукти чрез национално производство. Целта е да се получи по-висока степен на самозадоволяване на страната, поради което може да се счита, че селско стопанското производство гарантира сигурност на всяка държава (Блажева, 2013).“

Данните за внос и износ са представени в Таблица 2.

Резултатите и в трите разреза показват положително търговско салдо т. е. по-голям размер на износ от внос. Това доказва способността на нашата страна и на страните от Европа да удовлетворяват потребностите от слънчогледово олио на пазар от собствено производство.

В България делът на вноса на слънчогледово олио значително намалява, което утвърждава експортния потенциал на сектора. Така например през 2008 г. вносът представлява 43 %, през 2010 г. неговият дял е 28 %, през 2012 г. е 26 % и през 2013 г. достига до 13%. Тези данни са положителни и сочат независимостта на нашата страна на този продукт.

Таблица 2. Внос и износ на слънчогледово олио в България, в Европа и в света за периода 2008 – 2013 г.

Внос и износ на слънчо-гледово олио, 1000 т	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
България						
- Внос	25	28	28	30	36	26
- Износ	58	90	100	127	137	197
Европа						
- Внос	3287	3179	3182	3365	3567	3817
- Износ	3731	5054	4710	5702	7994	7738
Общо за света						
- Внос	5537	6299	6080	6978	8998	8712
- Износ	5644	6915	6042	7551	9889	9098

Източник: http://www.fao.org/faostat/en

Европейските страни като цяло също отчитат положително търговско салдо като делът на вноса намалява. През 2008 г. е най-голям – 88 %, след това през 2010 г. намалява на 67 %, през 2012 г. е 45 % и през последната 2013 г. леко се повишава на 49 %. Трайната тенденция на намаляване на делът на вноса спрямо износа на слънчогледово олио, но с по-малки темпове отколкото в България, показва значимото място на нашата страна на този пазар в Европа.

В световен мащаб количествата внос и износ на слънчогледово олио са почти еднакви. През 2008 г. вносът е 98 % от износа, през 2010 г. износът е по-голям с 1 %, през 2012 г. делът на вноса е 91 % и през последната година – 96 %.

Отчетената тенденция на намаляване делът на вноса спрямо износа в България и страните от Европа на фона на данните за света като цяло отразява водещото място на Европейския пазар на слънчо-гледово олио на световния.

4. Потребление на слънчогледово олио

Последният показател, с който характеризираме пазарът на слън-чогледово олио, е потреблението на домакинствата, тъй като основното предназначение на този продукт е като хранителен продукт. Данните са онагледени в Таблица 3 и Фигура 1.

Таблица 3. Потребление от домакинствата на слънчогледово олио в България, в Европа и в света за периода 2008 – 2013 г.

Потребление на слънчо-гледово олио, 1000 т	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
България	115	103	89	75	66	65
Европа	5956	6335	6415	6524	6352	6395
Общо за света	10942	12113	12073	12483	13433	13471

Източник: http://www.fao.org/faostat/en

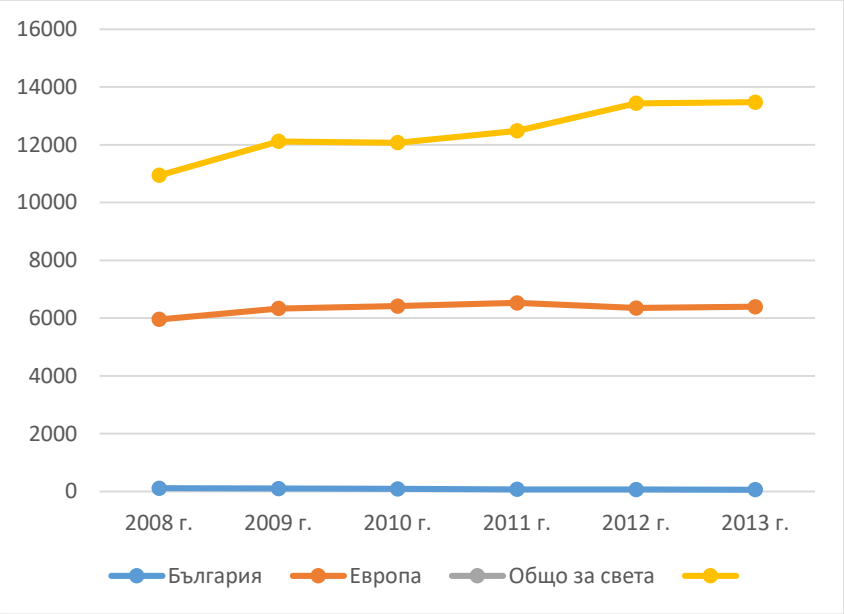

Фигура 1. Потребление от домакинствата на слънчогледово олио в България, в Европа и в света за периода 2008 – 2013 г. в 1000 т.
Източник: http://www.fao.org/faostat/en

В нашата страна се очертава трайно намаление на консумацията на олио от слънчоглед. Като през първите три години темпът е почти един и същ – съответно 12 хил. т, 14 хил. т и 14 хил. т. През последните две години спадът е общо 10 хил. т като само за последната е 1 хил. т. Общият спад е от 115 хил. т. до 65 хил. т или намалението е с 43 % за целия шестгодишен период.

В страните от Европа се очертава разнопосочна промяна на консумацията на слънчогледово олио от домакинствата. До 2011 г. тенденцията е на увеличаване на консумацията от 5 956 хил. т до 6 524 хил. т или увеличение с 568 хил. т, които представляват над 10 %. За последните години се отчита спад със 129 хил. т.

За света като цяло изменението на количества е еднопосочно – като посоката е на увеличение. Единствено през 2010 г. се наблюдава леко намаление. Като цяло увеличението е с 2 529 хил. т, които са над 23 %.

Резултатите от изследването за разнопосочни в трите направления. За България се очертава тенденция на намаляване на консумацията от домакинствата на слънчогледово олио за проучвания период. В страните от Европа се наблюдава увеличаване на потреблението до 2011 г. и след това нестабилен спад през следващите две години. На фона на това намаление в световен мащаб общата тенденция е на увеличаване на потреблението на този продукт.

Както всеки пазар, така и пазарът на слънчогледово олио е динамичен и отчита периоди на увеличаване и на спад на показателите, с които се анализира. Нестабилността му зависи от следните значими фактори:

- зависимост от природо-климатичните условия;
- възможности за разпространяване на болести и вредители по слънчогледа;
- промяна в начина на хранене и изискванията на потребителите;
- зависимост от ограничението на природния ресурс „земя“.

Заключение

Слънчогледът е втората по значимост култура за българското селско стопанство. Нашата страна е с опит и традиции при отглеждането на слънчоглед и при производството на слънчогледово олио. Върху базата на направеното статистическо проучване на пазара на слънчогледово олио могат да се очертая следните основни тенденции:

- Отглеждането на слънчоглед е ефективно от гледна точка на възвръщаемостта на направената инвестиция.
- Ръст на производството на слънчогледово олио в България, Европа и света.
- Положително търговско салдо на България и за страните от Европа на този пазар.

- Европейските страни заемат над 50 % от вноса и износа на слънчогледово олио в света. Лидер на европейския пазар е Украйна. Значимо място заемат освен нашата страна и страни като Румъния, Молдова.
- Наблюдава се лек спад в консумацията на слънчогледово олио у нас и в Европа и увеличение – в света като цяло.
- Намиране на нови приложения на слънчогледовото олио в козметиката и като източник на енергия.
- Увеличение на цените на слънчогледовото олио в България, което се свърза с намаляване потреблението на палмови масла.
- Ориентация към производство на високоолеиново слънчогледово олио, характеризиращо се с ниско съдържание на наситени мазнини и по-голям срок на годност.

ЛИТЕРАТУРА

Блажева, В. Аграрна политика. АИ „Ценов“ – Свищов, 2013.

Горчева, Т. Международни пазари. „Фабер“ – Велико Търново, 2011.

Николова, М. и др. Аграрен мениджмънт. АИ „Ценов“ – Свищов, 2010.

Станимирова, М. и др. Аграрен маркетинг. Академично издателство – Варна. 2013.

Производителите на олио в България са регистрирали близо 500 млн. лв. оборот, в. „Капитал“, 31 януари 2017 г.

http://www.fao.org/faostat/en/#data